

KİTAP TANITIMI

Bilim Susunca

Musa YANIK¹

Alper Bilgili, Bilim Susunca, İstanbul: Timaş Yayınları, 2021, 135 sayfa.

Bilim sosyolojisi ve bilim tarihi içerisinde araştırmacıların sıklıkla tartıştığı konulardan birisi de bilimin, toplum, ideolojiler ve dinler ile olan ilişkisidir. Bu tartışmaların içeriği, genellikle felsefi, siyasi ideolojiler ve dini inançlar üzerinde otorite sahibi kişi ya da kurumların, bilimi kullanarak toplumu manipüle etmesi, bilimin saygınlık imajının zedelenmesi ve toplum nezdinde bilim karşıtı görüşlerin ortaya çıkması gibi hususlarla ilgilidir. Bundan da öte bu problem alanları, daha özel olarak bilim ve din arasında bir uyumun ya da çatışmanın olup olmayacağı gibi, felsefi olduğu kadar, sosyolojik izaha muhtaç bir konuyla da yakından ilintilidir.

Alper Bilgili'nin *Bilim Susunca* isimli kitabı, giriş kısmıyla beraber dört bölümden oluşmaktadır. Bilgili, öncelikle kitabın giriş kısmında, "Bilim ve Irkçılık", "Bilimin Prestiji" ve "Bilimi Susturmak" alt başlıklarıyla, çalışmasının amacını ortaya koymaya çalışır. Bilgili, amacının "bilimle ilgili klişe ve mitleri, özellikle bilim tarihi ve bilim sosyolojisinin sunduğu imkanlarla, bilime düşmanlık etmeden tartışmak" (s. 22) olduğunu ifade eder. Ayrıca giriş kısmının ana gayesi, "Bilim nasıl susar?" sorusu üzerinde durarak, tartışmaya dair bize, bir ön hazırlık mahiyetinde bilgiler vermek üzerine de kuruludur. Esasında bu soru, kitabın genel muhtevasına ilişkin bize ipuçları da sunmaktadır. Çünkü yazarın kitap içerisinde göstermeye çalıştığı bazı tarihsel hadiseler ve bunları yorumlayış şekli, bilhassa bilim tarihi ve bilim sosyolojisi açısından ve bilime düşmanlık etmeden, bilimin susması gereken konularda nasıl konuşturulmaya çalışıldığının eleştirisine dayanmaktadır.

Kitabın diğer bölümlerine bakıldığında, "Doğa Bilimlerinde Sosyolojinin İzini Sürmek" başlığı altında yazar, özellikle Thomas Kuhn'un bilim sosyolojisi üzerinden bilime ve pek tabii bilim felsefesine dair ortaya koyduğu paradigmaları değerlendirmeye çalışır. Bu bölüm içerisinde altının çizilmesi gereken en önemli husus, bilimsel teorilerin değerlendirilme sürecinde inançlarımızdan, ideolojilerimizden, sosyal etkenlerden bağımsız olup olmayacağı ve eğer bağımsız değilse, teorilerin değerlendirilme sürecinde etkisini kabul edip etmemiz gerektiği ile ilgilidir. Nitekim yazara göre "çoğumuzun sezgilerine aykırı gelse de sosyal etkenler bilimsel teorilerin değerlendirilme sürecine etki edebilirler." (s. 45) Elbette Bilgili'nin bu savını, aynı bölüm içerisinde verdiği bir takım tarihsel örneklerle şekillendirdiğini ayrıca ifade edelim. Kitabın içerisinde bir diğer bölüm olan "Koronavirüs, Tesla ve Dinlerin Geleceği" başlığı altında söylenenler bir hayli dikkat çekicidir. Nitekim yazarın bu bölüm içerisinde üzerinde ısrarla durduğu şey, öncelikle çeşitli ve birbirinden alakasız bağlantılar üzerinden kurulmaya çalışılan ve adeta birbiriyle hemen hemen her alanda rekabet ettirilen din-bilim ilişkisidir. Bilgili'ye göre "hayata anlam verme ve insana rehberlik etme iddiasındaki dinleri, doğanın nasıl işlediğini anlama ve doğayı çıkarlarımıza uygun şekilde manipüle etmede kullanılan doğa bilimleri ile, yine doğa bilimlerinin uzmanlık alanında yarıştırmak, sonra da doğa bilimlerinin bu yarıştan galip çıkmasından hareketle dinleri gereksiz ilan etmek çocuksu bir mantığın ürünüdür." (s. 77)

¹Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı, Doktora Öğrencisi, e-posta: musayanik52@gmail.com. ORCID: 0000-0003-4155-933X

Son bölüm olan “İdeolojik Bir Araç Olarak Bilim Tarihi” kısmında yazar, “Oryantalist İddialara Karşı Bir Silah Olarak”, “Bilim Tarihi”, “Cumhuriyet ve Yeni Kimlik Arayışı” ve “Bilim Tarihi ve İdeolojiler” alt başlıklarıyla sonuca ulaşmaya çalışır. Bilgili, önceki bölümlerde ifade ettiği tespitleri bu bölümde biraz daha özele indirgemeye çalışmış ve yine bu bölümde itirazlarının yapısını karakterize etmiştir. Öte yandan kitap içerisinde yer verilen bu bölüm, yazarın daha önce yayınladığı “Retrospectives: Uses of Science in the Late Ottoman Empire and Early Republican Turkey” isimli makalesinin biraz daha geliştirilmiş ve değiştirilmiş haline dayanmaktadır. Ancak elbette bu kısım, ilk yayınlanan versiyonundan farklılık arz etmektedir. Nitekim yazarın ortaya koymaya çalıştığı savlar içerisinde adı geçen alt başlıkların her birinin, tarihsel ve tematik bir önemi bulunmaktadır. Örneğin, “Oryantalist İddialara Karşı Bir Silah Olarak Bilim Tarihi” başlığı altında yazar, Osmanlı Devleti’nin bilhassa son yıllarındaki bilim tarihine bakışı açısından bize sunarken, hemen akabinde gelen “Cumhuriyet ve Yeni Kimlik Arayışı” bölümünde ise, yeni kurulan devletin bilim tarihine bakışını, her iki dönem açısından tarihsel bir perspektifle sunmaya çalışır.

Bilgili’ye göre doğa bilimleri, “her konuda her soruya cevap verme iddiasında değildir.” (s. 22) Çünkü ahlak ve etik gibi konular, doğrudan bilimin konusu değildir. Bilimin bazı konularda yanıtlar sunamaması, bilimin itibarına gölge düşürmediği gibi, bize, bazı konularda ona sınırlar çizmemiz ya da yazarın değişimiyle susması gerektiğinin gerekçesini de verir. (s. 23)

Bilgili’nin kitabında gerekçeleriyle birlikte öne sürdüğü savlar kanaatimizce de önem arz etmektedir. Elbette konunun bilim sosyolojisi ya da bilim tarihi içerisindeki önemi bir yana, ayrıca kitap içerisinde tartışılan hususlar, bilim felsefesi, bilgi sosyolojisi ve dolaylı olarak din-bilim tartışmaları üzerinden gerek en genel anlamda felsefe ve daha özel olarak din felsefesiyle de yakından ilgilidir. Nitekim din-bilim tartışmaları, bilim sosyolojisi içerisinde tartışıldığı kadar, din felsefesinin önemli konularından birisini oluşturan din-bilim ilişkisi içerisinde de tartışılmaktadır. Bundan da öte bir örnek üzerinden açıklayacak olursak, mesela kürtaj gibi konularda felsefenin de söyleyeceği epey şey bulunmaktadır. Bu minvalde fetüsün bir kişiliğe sahip olup olmayacağını tartışmak, felsefi tartışmaların içerisinde değerlendirilebileceği gibi, ayrıca kürtajın ahlaki açıdan tartışılması, yine ahlak felsefesi veya etik içerisinde felsefe disiplinin kapsama alanına girmektedir.

Doğrusu kitabın başlığının üzerinde de ayrıca durmak gerekir. Öncelikle yazarın eseri içerisinde bilimin susturulması gerektiği gibi spesifik bir mevzuyu gündeme getirmediğinin altını çizelim. Nitekim yukarıda bahsettiğimiz hususlarla ilgili olarak, bilimin doğası gereği zaten sustuğunu veya bazı meselelerde suskun kaldığını söylemek, aslında bilimin ne olmaması gerektiğini bize açık bir şekilde sunarken, ayrıca bilime de makul ölçülerde sınırlar çizmemiz gerektiğinin önemini bize ifade eder. Keza gerek doğa bilimleri gerekse sosyal bilimler alanında her farklı disiplinin belirli sınırları bulunmaktadır. Ancak birçok farklı disiplinin başka farklı alanlarla iletişime geçtiğini de unutmamamız gerekir.

Bilgili’nin *Bilim Susunca* adını verdiği eser, içerisinde birçok tarihsel hadiseyi farklı açılardan yorumlama imkanını bize göstermesi bakımından oldukça zengin ve doyurucu bir kitaptır. Yazarın, bilim söz konusu olduğunda sosyoloji, bilgi ve tarih içerisindeki hadiseler ve kavramlara atıfla karşılaştırmalar yapması ve din, bilim, ideolojiler gibi önemli hususlar üzerinden değerlendirmelerde bulunması; mevcut literatür içerisindeki yorumlara dair gerek olumlu gerekse olumsuz yeni bakış açılarını bize sunarken, ayrıca mevcut problemleri hem çağdaş hem de klasik örnekler içerisinde ele alması, bize ufuk açıcı yorumlar da kazandırmaktadır.

Bu tarz eserlerin, genel olarak sosyoloji disiplini başta olmak üzere, felsefe özelinde de birçok zengin tartışmayı beraberinde getireceğini düşünüyoruz. Nitekim Bilgili'nin ifade ettiği şeyler, sadece bilim sosyolojisi dahilinde değerlendirilebilecek bir eser olmaktan da öte, farklı konularda insanların bakış açılarına ya da metafiziksel ön kabullerine de işaret ettiği için, ahlak felsefesi, din felsefesi ve bilim felsefesi gibi alanlarla da yakından ilişkilidir. Elbette bu tarz disiplinlerin birbiriyle ilişkisinin ne derece olacağını ortaya koymak önemlidir. Ancak farklı alanlar içerisinde ortaya konan argümanların, karşı itirazlar dahilinde değerlendirilmesi ve yeniden ele alınması da kaçınılmazdır. Bu sebeple eserin gerek bilim sosyolojisi gerekse bilim tarihi içerisinde akademik tartışma geleneğimize önemli bir değer katacağını düşünüyoruz.